

خفی علانی (کتاب)

«خفی علانی (خف علانی یا الخفیة العلانیة)»، به [زین فارسی](#)، دومین تألیف [سید اسماعیل جرجانی](#) است که به امر اتسز خوارزمشاه، پس از سال ۵۲۱ ق. سال جلوس اتسز بر تخت سلطنت - تألیف شده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - معرفی اجمالی
- ۲ - ساختار کتاب
- ۳ - گزارش محتوا
- ۴ - وضعیت کتاب
- ۵ - منبع

معرفی اجمالی

ناگفته نماند که مشهور، خفی علانی را خلاصه‌ای از نخیره می‌دانند. این مطلب را از مقدمه جرجانی نیز می‌توان استظهار کرد؛ باین حال، این مطلب به تمام معنی کلمه صحیح نیست، بلکه در خفی علانی بسیاری از مباحث مطرح شده در «نخیره» - همانند مباحث تشریح - به چشم نمی‌خورد.

ساختار کتاب

این کتاب، دارای دو بخش است. بخش اول، مباحث نظری و بخش دوم، مباحث عملی را در بر می‌گیرد. بخش اول، دارای دو مقاله است که مقاله اول آن، در ۱۶ بلب و مقاله دوم در ۷ بلب تدوین یافته است. بخش دوم، دارای هفت مقاله است و مقاله دوم آن، مشتمل بر ۱۸ بلب می‌باشد.

گزارش محتوا

مقاله اول از بخش نخست، درباره تدبیر حفظ صحت است و در آن، مباحثی همچون تدبیر هوا، تدبیر فصل‌های سال، تدبیر شهر و [مسکن](#)، تدبیر جامه پوشیدن، معرفت [غذا](#) و تدبیر آن، تدبیر [آب](#)، تدبیر شراب، [خواب](#) و بیداری و... مطرح شده است. مقاله دوم از بخش مزبور، درباره مقدمه معرفت [بیماری](#) است و در آن، مباحثی مانند شناختن بیماری، تدبیر شناختن نضح، شناختن بحران، شناختن علت‌ها که به دیگر علت زائل شود، شناختن حال‌ها که در تن مردم پدید آید و نشان بیماری بود که خواهد بود و شناختن وقت [مرگ](#) بررسی شده است. مقاله اول از بخش دوم، در ذکر توصیه‌هایی به اطباء است. مقاله دوم، در علاج بیماری‌ها از سر تا پاست، مانند بیماری‌های سر و دماغ، بیماری‌های چشم، بیماری‌های گوش، بیماری‌های بینی، بیماری‌های دهان و دندان و زبان و حلق و حنجره و...

مقاله سوم، درباره تب‌ها و حصبه و آبله است. مقاله چهارم، درباره آمس‌ها، جراثیم‌ها و ریش هاست. مقاله پنجم، درباره علاج شکستگی استخوان و کوفتگی و بیرون آمدن استخوان هاست. مقاله ششم، درباره زینت و آراستگی بدن است. مقاله هفتم، درباره علاج مسمومیت هاست. «خفی علانی»، نگاشته‌ای است مختصر که برای کسانی نوشته شده که حوصله و توان مراجعه به کتب مفصلی همچون «[نخیره خوارزمشاهی](#)» را ندارند؛ از این رو، خواننده نیابست توقع داشته باشد که مباحث علمی و پیچیده و نیز نقد و کنکاش در این اثر مطرح شده باشد. البته از آنجا که مؤلف این اثر، طبیبی گران قدر است، آنچه در این مختصر نگاشته، قابل توجه و استفاده است؛ خصوصاً مبحث معالجات آن، چرا که مؤلف در این قسمت، مهم‌ترین بیماری‌ها و از سوی دیگر سودمندترین روش درمان هر بیماری را ذکر می‌کند و از این جهت، برای کسانی که آشنایی چندانی با علم [پزشکی](#) ندارند سودمند است.

وضعیت کتاب

این اثر، به همت دکتر [علی اکبر ولایتی](#) و دکتر [محمود نجم آبادی](#) و بر اساس چند نسخه خطی و چاپی، تصحیح و در سال ۱۳۶۹ ش، توسط انتشارات اطلاعات (تهران)، در ۲۶۲ صفحه، چاپ و منتشر شده است.

مصححین این اثر، علاوه بر نگارش مقدمه‌ای در باره زندگی و آثار جرجانی، توضیحات عالمانه‌ای را در آخر هر باب آورده‌اند که بر غنای این اثر افزوده است.

منبع

نرم افزار جامع طب، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.